

Сучасні підходи до організації культури праці на заняттях з методики трудового навчання в педагогічних ВНЗ

У статті розглядаються сучасні підходи до організації культури праці на заняттях з методики трудового навчання в педагогічних ВНЗ.

Ключові слова: культура праці, трудове навчання, методика, майбутні вчителі, формування.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Початкова школа у процесі свого становлення і розвитку переживає багато трансформативних змін, а окремі навчальні дисципліни і, зокрема, предмет „трудове навчання” за змістом і формами роботи – чи не найбільше. Явище це абсолютно нормальне, бо цього вимагає динамічний розвиток сьогодення.

Всесвітня конференція з культурної політики, проведена під егідою ЮНЕСКО 1982 року, прийняла декларацію, в якій „культура” взагалі тлумачиться як комплекс характерних матеріальних, духовних, інтелектуальних і емоційних ознак суспільства, що містить не лише різні мистецтва, а й спосіб життя, основні правила людського буття, системи цінностей, традицій... [5, с.3].

За всієї різноманітності тлумачень культури у різних джерелах загальноновизнаним суб'єктом культури є особистість, яка творить, зберігає і поширює культурні цінності. Систему освіти при цьому можна розглядати як надійний канал передавання культурного досвіду людства. Доречно згадати В.О.Сухомлинського, який у структурі педагогічної культури відводив значне місце культурі педагогічного спілкування: „Емпатійна чуйність педагога до внутрішнього, духовного життя своїх вихованців, глибоке розуміння дитячого світу думок, спонукань та почуттів є альфою і омегою культури педагогічного спілкування” [7].

Формулювання цілей статті... Отже, культура – це досить широке і глибоке поняття. Ми розглянемо поняття культури праці на уроках трудового навчання. Мета статті – розкрити поняття „культура праці” та дати його характеристику.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... У результаті аналізу науково-педагогічної літератури встановлено, що поняття культура праці є надзвичайно широким і охоплює різноманітні аспекти. Спробуємо акцентувати увагу на основних з них.

Передусім це кваліфікована підготовка майбутнього вчителя, його бажання і постійна робота над удосконаленням самого себе. Це також професійна компетентність учителя. Педагогічний словник трактує поняття „компетентність” таким чином: „досвідчений у певній галузі, якомусь питанні, здібний у розв'язанні якоїсь справи...”.

Найбільшого поширення у науковій літературі набуло визначення компетентності як „...сукупності знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності”. В. М. Введенський професійною компетентністю педагога називає „...здатність педагога ефективно здійснювати професійну діяльність, швидко оволодівати сучасними способами діяльності та успішно виконувати професійні обов'язки” [2, с.53].

Н. О. Разіна вважає, що „...професійно-педагогічна компетентність – це здібність учителя перетворювати спеціальність, носієм якої він є, у засоби формування особистості учня...” [6, с.121]. Крім того, це ще й неповторна індивідуальність вчителя – носія культури і суб'єкта міжособистісних відносин з унікальною особистістю учня, яка постійно змінюється і збагачується. Через культуру вчителя проявляються його професійні цілі, мотиви, знання, уміння, якості, здібності, відносини.

Ш. О. Амонашвілі наголошує на тому, що скількома методиками б не володів учитель, перед учнями він завжди викладає самого себе, свою особистість, свою індивідуальність. Ми поділяємо позицію видатного педагога сьогодення Ш.О.Амонашвілі, який наголошував, що „самого учня необхідно зробити нашим добровільним і зацікавленим соратником, однодумцем, рівноправним учасником педагогічного процесу” [2, с.42].

Культура праці – це також система роботи, спрямована на креативний (творчий) процес. Роль і позиція вчителя при цьому нова, постійно зростаюча, адже він повинен враховувати особливості кожного учня, його творчі здібності, „...вчитель повинен йти не за програмою, а за дитиною, за її настроєм, внутрішнім станом...” [8, с.4]. Тільки за такої умови можна розвивати дитячу творчість, педагогічний процес називати креативним.

Виклад основного матеріалу... Культура праці охоплює такі важливі аспекти, як мовлення вчителя, його педагогічний такт, неповторна індивідуальність. Зокрема мовлення вчителя – один із показників якості уроку. Мовлення вчителя має бути грамотним, логічним, послідовним, емоційним, доступним.

„Навічно викликаний до дошки” – так кажуть про вчителя, слово якого – фундамент майбутніх досягнень учнів у різних сферах життя. В.О.Сухомлинський дав дороговказ кожному учителеві: „Стався до людей так, як би ти хотів, щоб вони ставились до тебе”.

Формувати культуру праці в умовах ВНЗ неможливо без відповідних засобів. Найкраще для цього підходить кабінет трудового навчання. Є певні вимоги нормативних документів щодо обладнання кабінету, але спільними є ергономічні вимоги щодо площі, природного і штучного освітлення, температурного режиму, обладнання робочого місця учителя та учня. Так, наприклад, для успішної роботи велику роль відіграє колір стін, дошки, поверхні столів, підлоги. Загальний колорит кабінету залежить, насамперед, від його розміщення відносно сторін горизонту, адже не секрет, що південна сторона вимагає холодних відтінків, а північна, навпаки, тепліших. У робочій кімнаті повинні бути оформлені стенди: „Правила техніки безпеки та внутрішнього розпорядку”, „Робота з папером і картоном”, „Робота з тканиною”, „Моделювання”, „Робота з природними матеріалами” тощо. Вчителі збирають вироби учнів для постійно діючої виставки. Для її оформлення в кабінеті обладнуються стелажі. Кращі вироби використовуються і як зразки на уроці.

Важливим є і методичний арсенал кабінету. Комплекс методичного забезпечення виготовляється силами вчителів та учнів. До комплексу входять:

- площинні графічні посібники (таблиці, плакати, картинні демонстраційні технологічні картки, креслення, технічні рисунки);
- екранні посібники (діафільми, діапозитиви, кінофільми);
- натуральні наочні посібники (колекції паперу і картону, ниток тканин, природних матеріалів, металів, пластмас, набори деталей, конструктори і зразки інструментів, пристроїв, виробів);
- роздатковий матеріал (креслення виробів, технічні рисунки технологічні картки);
- методичні рекомендації для проведення бесід, інструктажу з різних тем програми, екскурсій, дослідів тощо);
- картотека методичної та спеціальної літератури, журнальних статей.

Усі ці матеріали комплектуються у шафах, розміщених вздовж задньої стіни кабінету трудового навчання. В шафах знаходиться весь матеріал для уроків. Для зберігання методичного матеріалу використовуються папки або картонні коробки. На торцевій частині папок або коробок робиться надпис, до якої теми програми відноситься зібраний матеріал. Тут же зібрані підготовлені вчителем розробки уроків із найбільш складних тем програми, конспекти уроків із технічного моделювання, щодо роботи з різними матеріалами.

Бурхливий та емоційний навколишній світ вимагає доповнення цього переліку, зокрема заслуговують на увагу різноманітні дидактичні ігри як важливий компонент навчально-виховного процесу в початковій школі.

Для формування культури праці важливим є наявність і правильне використання наочних посібників. Мета наочності полягає в тому, що на відповідному рівні сформувати уявлення про об'єкт праці, його форму, пропорції, кольори тощо [4, с.67].

Правильне обладнання робочого місця вчителя та учня також сприяють формуванню культури праці. Тут має домінувати ергономіка – наука про зручність. Різні джерела сходяться до думки, що для вчителя варто мати в кабінеті два столи, один – робочий, другий – демонстраційний, а робоче місце учня вимагає рівної поверхні, адже цього вимагає і сам предмет – інструменти, матеріали повинні знаходитися в спеціальній шухляді, а на столі – лише те, що необхідно для конкретного уроку. Згадаємо девізи: „Що на місці – саме в руки біжить”, „Кожній речі – своє місце”. Кожен вчитель повинен ознайомити батьків з єдиними вимогами щодо обладнання робочого місця учня вдома. Хорошим взірцем; зразком для цього є посібники І. Міщенко „Умілі руки”. Педагогічні спостереження показали, що праця як діяльність при правильній організації дає позитивний результат, позитивні емоції, знімається розумовавтома і нервова напруга.

Кожне робоче місце обладнується комплектом інструментів індивідуального користування. Так, наприклад, для роботи з папером і картоном потрібні ножиці (завдовжки 110-120 мм) із заокругленими кінцями, добре загостреною різальною частиною, довжина якої 70-80 мм; кругле сталеве шило завдовжки 40 мм (з ручкою 85 мм); масштабна лінійка 20-25 см; олівець простий ТМ; пензлик для клею: дерев'яний косинець; картонажний ніж (ручка довжиною 100-120 мм., лезо – 20-30 мм); баночки для клею і води, циркуль, серветка тощо.

Для роботи із тканиною і волокнистими матеріалами необхідний набір голок від №1 до №12 (залежно від товщини ниток); наперсток; ножиці; лінійка та косинець; булавки: гачки для в'язання (металеві, дерев'яні, пластмасові); п'яльця; шаблони: викрійки; сантиметрова стрічка; олівець; грибок для штопки; кравецька крейда тощо.

Формування культури праці неможливе без врахування особливостей уроку трудового навчання. Порівняно з іншими предметами, уроки трудового навчання мають свою специфіку, свої особливості:

- центральне місце на уроці трудового навчання займає практична робота учнів;

- практична робота учнів будується на основі продуктивної праці;
- всі вироби, що виготовляються школярами, мають суспільно корисну спрямованість, їх можна практично використовувати в школі, дитячому садку, сім'ї;
- продуктивний характер праці створює необмежені можливості для підвищення активності учнів. Спираючись на природне прагнення дітей створювати корисні речі своїми руками, вчитель спрямовує навчальний процес згідно з програмою;
- робота з різальними інструментами зобов'язує вчителя ретельно слідкувати за дотриманням учнями правил безпечної праці.

Необхідність використання різних видів демонстрування, яке можна об'єднати в такі групи: демонстрування об'єктів і процесів в натуральному вигляді (натуральні наочні посібники); демонстрування картин і графічних зображень (образотворчі, наочні посібники); демонстрування кінофільмів, діапозитивів і діафільмів; демонстрування прийомів роботи.

До натуральних наочних посібників належать: інструменти, зразки виробів, матеріали, моделі, макети тощо, до образотворчих – таблиці, картини, креслення, технологічні картки, діаграми. Наочні посібники можуть бути як фабричними, так і саморобними, але повинні відповідати дидактичним і технічним вимогам, зокрема змістові навчального матеріалу, віковим особливостям учнів, мати естетичний вигляд [10, с.197].

Для формування культури праці важливе значення мають прийоми роботи і трудових дій, що їх демонструє вчитель під час інструктажу. Вони повинні забезпечувати швидке і наочне засвоєння учнями умінь та навичок, необхідних для обробки матеріалів та виготовлення виробів. Демонстрування прийомів роботи проводиться в певній послідовності: цілісний показ у робочому темпі, сповільнений показ, що супроводжується поясненням; знову цілісний показ у робочому темпі.

Доцільно акцентувати увагу і на виконанні учителем найпростіших малюнків на дошці. Застосування їх розширює можливості формувати в учнів наочні уявлення про речі й процеси. Основна перевага малюнку на дошці – послідовне виконання його учителем на очах учнів. Ось чому готові плакати не можуть замінити зарисовки на дошці, коли вчитель дає відповідні пояснення, робить надписи і необхідні позначення на малюнках.

Замальовки на дошці застосовуються, наприклад, при поясненні учнями послідовності розмітки виробів, що будуть виготовлятися. Малюнок на дошці виконується збільшеним планом. Всі його лінії і позначення повинні бути чіткими і добре видимими. Необхідно дотримуватись правильних пропорцій і розмірів окремих частин малюнка. На заняттях з трудового навчання в початкових класах часто використовуються технічні малюнки, креслення, ескізи, технологічні картки. Застосування цих унаочнень допомагає визначити технологічну послідовність виконання операцій і правильно спланувати роботу учнів з виготовлення виробу. При використанні графічних документів на уроках трудового навчання необхідно враховувати доступність їх для учнів, відповідно до рівня їх підготовки.

Високий рівень культури праці передбачає вміння підібрати інструменти для роботи. Часто під час пробних уроків бачимо, що учні початкових класів користуються інструментами, які не відповідають нормативним вимогам або, ще гірше, є несправними. Важливо, щоб під час роботи з конкретними інструментами учні дотримувались інструкцій з правил техніки безпеки. Можна взяти до уваги комплекти інструкцій для уроків праці та гурткових занять з технічної творчості, розроблені В. Хорунжим [10, с.212].

Висновки... Організація культури праці на заняттях з методики трудового навчання передбачає формування умінь роботи з різними інструментами, умінь вибирати матеріали для виготовлення виробів, економно їх використовувати, знати властивості оброблюваних матеріалів, володіти раціональними прийомами роботи з різними матеріалами. Тільки за таких умов учень зуміє вибрати такі з них, які найбільше відповідають поставленій меті. А ще в учнів у процесі трудового навчання формується технічне мислення, вони вчаться легко читати креслення, визначають кількість деталей, з яких складається виріб тощо.

Таким чином, усі розглянуті складові культури праці є вагомими і відіграють значну роль у трудовому вихованні учнів взагалі та вихованні у них культури праці зокрема.

Список використаних джерел та літератури:

1. Амонашвили Ш. А. Размышления о гуманной педагогике / Амонашвили Ш. А. – М. : Издательский дом Шалвы Амонашвили, 1995. – 496 с.
2. Введенский В. Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога / Введенский В. Н. // Педагогика. – 2003. – №10. – С. 51-55.
3. Міщенко І. Т. Умілі руки : [навч. посіб. з труд. н-ня для 1 кл. 4-річ. шк. / Міщенко І. Т. ; під ред. В. М. Мадзігона. – К. : Радянська школа, 1989. – 245 с.
4. Есипов Б. П. Основы дидактики / Есипов Б. П. ; под ред. Б. П. Есипова. – М., 1967. – С. 67.
5. Попович М. В. Нарис історії культури України / Попович М. В. – К. : АртЕк, 1999. – 728 с.
6. Разина Н. А. Модель профессиональной компетентности учителя в соответствии со стандартами образования / Разина Н. А. // Завуч. – 2001. – № 4. – С. 113-136.

7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : [у 5 т.] / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977. – Т.3. – Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. – 1977. – 670 с.
8. Сущенко Т. І. Особливості особистісно орієнтованого педагогічного процесу / Сущенко Т. І. // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. праць / ред. кол. : Т. І. Сущенко (відп. ред.) та ін. – Київ-Запоріжжя, 2001. – Вип.19. – 309 с.
9. Хорунжий В. І. Методика трудового навчання в початкових класах. Курс лекцій. Частина 1 / Хорунжий В. І. – Олександрія : Світло, 1996. – 96 с.
10. Хорунжий В. І. Практикум в навчальних майстернях з методикою трудового навчання / Хорунжий В. І. – Тернопіль : Астон, 2001. – 220 с.

Анотація
Н.І.Головачук

Современные подходы к организации культуры труда на занятиях по методике трудового обучения в педагогических высших учебных заведениях

В статье рассматриваются современные подходы к организации культуры труда на занятиях по методике трудового обучения в педагогических высших учебных заведениях.

Ключевые слова: культура труда, трудовое обучение, методика, мастерство учителя, формирование.

Summary
N.Y.Golovachuk

Modern Approaches to Organization of Culture of Work at the Lessons of Methodics of Handicrafts at Pedagogical Institutions of Higher Learning

Modern approaches to organization of culture of work at the lessons of methodics of handicraft at Pedagogical Institutions of higher learning are studied in the article.

Key words: culture of work, handicrafts, methodics, mastery of a teacher, formation.

Дата надходження статті:

„23” жовтня 2009 р.

УДК 371.134+37.036.001.13 (045)

А.А.ГРИГОР'ЄВА,
здобувач
(м.Хмельницький)

Формування творчої особистості майбутнього учителя технологій методом проектів

У статті розглядається питання формування творчої особистості вчителя. Аналізуються різноманітні підходи до трактування понять „творчість” та „творча особистість”. Обґрунтовується роль інтерактивних методів у підготовці педагогічних працівників. Висвітлюється проблема формування творчої особистості майбутнього учителя технологій методом проектів.

Ключові слова: творчість, творча особистість, інтерактивне навчання, метод проектів.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Інтеграція України в європейське співтовариство, реформування вищої педагогічної школи, утвердження ідей особистісно орієнтованого навчання і виховання підростаючого покоління, впровадження у навчально-виховний процес інноваційних технологій вимагає модернізації освіти, забезпечення якісної підготовки педагогічних працівників. На сьогодні українська загальноосвітня школа потребує вчителя нового покоління, педагога інноваційного типу з високим рівнем творчої активності, фахової майстерності, здатного до саморозвитку і навчання впродовж усього життя. Таким чином, проблема розкриття творчого потенціалу майбутнього вчителя трудового навчання має не тільки освітньо-культурне, а й соціально-політичне значення, оскільки йдеться про професійну переорієнтацію педагога від просвітництва до здійснення життєтворчої та культуротворчої місії [10, с.4].

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Педагогічна наука приділяла і приділяє значну увагу проблемам трудової підготовки підростаючого покоління, трудового виховання школярів, підготовці вчителя до творчої педагогічної діяльності в галузі трудового виховання. Особливості підготовки майбутніх учителів трудового навчання розглядалися в працях В.Гетти, Р.Гуревича, Ю.Ковальова, О.Коберника, Є.Кулика, В.Мадзігона, Н.Ничкало, В.Сидоренка, Г.Терещука, В.Титаренко, Д.Тхоржевського та ін. Діяльності педагога, спрямованій на розвиток творчих можливостей учнів у навчально-виховному процесі, присвятили свої дослідження В.Андреев, Р.Гуревич, І.Зязюн, Н.Мойсеюк, О.Савченко, С.Сисоева, М.Сметанський та ін.

Формулювання цілей статті... Мета статті – проаналізувати використання методу проектів у формуванні творчої особистості майбутнього учителя технологій.

Виклад основного матеріалу... До одного з важливих предметів сучасної школи належить трудове навчання, без якого сьогодні неможливо сформувати людину компетентну, креативну, практичну, підготовлену до життя, яка вільно орієнтується у складних проблемах реальності, здатна усвідомлювати свою відповідальність і роль у суспільстві. Трудова підготовка учня початкової школи має сприяти розвитку його творчої активності, ініціативи, пізнавального інтересу. В умовах оновлення галузі